

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. ŞenoI SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülerək şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılabilir güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlerle başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişileri sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Yusuf Şevki Yavuz

1953 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesi Akdoğan Mahallesi'nde doğdu. İlkokula gitmeden önce, Çaykara'da vaizlik ve müderrislik yapan babası Hasan Rami Yavuz'dan hafızlık yaptı. 1965'te Çaykara Merkez İlkokulu'ndan, 1972'de Trabzon İmam-Hatip Okulu'ndan, 1976'da İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldu. Bu esnada müderrislik yapan babasından da medrese usulüne göre İslâm ilimlerini okuyup icâzet aldı. 1976-1977 öğretim yılında Rize İmam-Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmenliği yaptı. 1977'de Samsun Yüksek İslam Enstitüsü'ne Kelam ve İslam Düşüncesi asistanı olarak tayin edildi. *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu* konulu tezini hazırlayarak 1981'de aynı Enstitüye öğretim üyesi oldu. 1982'de Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim görevlisi olarak atandı. 1982'de Manisa Kırkağaç'ta kısa dönem olarak askerlik görevini yaptı. 1984'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim görevlisi olarak atandı. *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu* adlı teziyle 1985'te doktor, *İslâm Akaidinin Üç Şahsiyeti* adlı çalışmasıyla 1989'da doçent, *Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bidat Kavramları* isimli takdim teziyle 1996'da profesör unvanını aldı. 1985'ten itibaren 2016 yılına kadar *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin hazırlanmasında müellif redaktör olarak görev yaptı. Bu süre içinde söz konusu ansiklopediye 190 madde yazdı ve 140 maddenin ek telif ve redaksiyonunu yaptı. 2013 yılından itibaren İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi'nde bilim kurulu üyeliği yaptı. Hâlen bu görevlerini sürdürmektedir. *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu* (İstanbul 1983), *İslâm'da İnanç Esasları* (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları İstanbul 1998), *İslâm'da İman Esasları* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara 2014), *İslâm İnanç Esasları* (Anadolu Üniversitesi Açık Fakültesi Yayınları, Eskişehir 2014) adlı ortak yazarlı eserleri vardır. Bunların dışında editörlüğünü yaptığı şu yayınları vardır: *Beklenen Kurtarıcı* (2017), *İslâm Düşünce ve Geleneğinde Kutsiyet Velâyet Kerâmet* (İstanbul 2017), *Kur'an'ı Anlama Yolunda I* (İstanbul 2017), *Kur'an'ı Anlama Yolunda II* (İstanbul 2017), *Te'vilâtü'l-Kur'an Tercümesi* (I-IX. Ciltler İstanbul 2014-2018). Ayrıca ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş ve yayımlanmış tebliğleri bulunmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Görüşme Süleyman Gür tarafından, Yusuf Şevki Yavuz hocamızın Çaykara Akdoğan Mahallesi'ndeki evinde gerçekleştirilmiştir.

Bugün 2 Haziran 2023 Cuma. Trabzon Üniversitesi İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin hazırladığı, Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin desteklediği *Karadeniz'de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* isimli projemizin bu bölümünde Çaykara ilçesi Akdoğan Mahallesi'nde merhum ve meşhur müderris Çaykaralı Hacı Hasan Efendi'nin evindeyiz. Konuğumuz Hocaefendi'nin hem oğlu hem talebesi olan Prof. Dr. Yusuf Şevki Yavuz hocamız. Hocamıza bizi burada ağırladığı için çok teşekkür ediyor ve sözü kendisine bırakmak istiyorum.

Değerli hocam kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz?

Sözlerime başlarken Yüce Rabbimize hamd, son elçisi Muhammed'e -aleyhi's-salâtü ve's-selam- salat ve selam ederek başlıyorum. Tarihi bir olgunun anlatımı için burada bulunuyoruz. Trabzon Üniversitesi İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yaptığı bu çalışmadan dolayı kendilerini tebrik ediyorum. İnşallah tarihî bilgilerin yeni nesillere aktarılmasına katkı sağlayacaktır diye ümit ediyorum. Ben 1953'te bu evde doğmuş ve burada ilkokul yıllarına kadar yaşamış birisiyim. Hacı Hasan Efendi'nin ikinci oğluyum. Çaykara Merkez İlkokulu'na başlamadan önce hafızlık yaptım. 1958-1962 arasında -tabii bir sene de has vurdum- zannediyorum 3-4 sene içinde hafızlığımı tamamladım. Daha sonra rahmetli babam bana Türkçe okuma-yazmayı öğrettiği için sınava girecek ilkokula 3. sınıftan başladım. İlkokulu Çaykara'da bitirdim. Daha sonra Trabzon İmam-Hatip Lisesi'ne geçtim. 1972 yılında Trabzon İmam-Hatip Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne girdim. Oradan mezun olunca bir yıl Rize İmam-Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmenliği yaptım. 1977 yılında Samsun Yüksek İslam Enstitüsü'ne kelam ve İslâm düşüncesi asistanı olarak girdim.1982 yılına kadar orada tezimi tamamladım ve yüksek İslam enstitüsü'nün ilâhiyat fakültesine dönüşmesiyle birlikte Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesine öğretim görevlisi olarak atandım. Daha sonra 1984 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne geçtim ve oradan 2020 yılında emekli oldum. Şu anda emekli olarak araştırmalarımın devam etmekteyim.

Değerli hocam bu bilgiler için çok teşekkür ediyoruz. Şimdi tekrar başa dönüp çocukluğunuzdan itibaren geniş bir şekilde hayatınızı ele almak istiyoruz.

Öncelikli olarak ilk tahsilinizi kimden aldınız ve nerede yaptınız? Temel dinî bilgilerinizi yahut da Kur'an okumayı ilk olarak kimden öğrendiniz?

Ben kendimi hatırladığım kadarıyla 3 yaşından itibaren rahmetli babamın peşinden hiç ayrılmadım. Hep onun yanında bulundum. Bana Kur'an-ı Kerîm okumayı o öğretti. Sonra hafızlık yapmak ister misin yoksa medresede İslâmi ilimleri mi okumak istersin diye sordu. Ben de önce hafızlık yapayım dedim, hafızlığa başladım. O zaman zannediyorum 5 yaşındaydım. 8 yaşında hafızlığı bitirdim. Onun yanında hafızlık yapmak da zor, bir taraftan medresede sabahtan akşama kadar ders veriyor bir taraftan da beni dinliyor. Tabii ben çocuk olduğum için hafızlık yapmanın zorluğunun bilincinde olmadan bu işe talip oldum. Daha sonra zor olduğunu fark etsek de devam ettik. Allah Teâlâ muvaffak eyledi ve hafızlıktan 1961 yılında icâzet aldım. İcâzet merasimini de işte bu fotoğraf çektiğimiz yerde gerçekleştirdik. Daha sonra ben ilkokula Çaykara'da öğretmen merhum Yılmaz Turan'ın öğrencisi olarak başladım ve mezun oldum. 1966 yılında Trabzon İmam-Hatip Okulu'na

-o zamanki adıyla okul yani imam-hatip lisesine dönüşmesi daha sonra oldu- başladım ve 6 yılda bitirdim. İmam-hatip okulu o zaman 7 yıldır. Not ortalaması belli bir puanın üzerinde olan öğrenciler 6. sınıftayken 7. sınıfın sınavlarına girerek mezun olabiliyordu. Ben de öyle yaptım. Dolayısıyla imam-hatip okulunu 6 senede bitirmiş oldum.

Hocam müsaadenizle hafızlık yılları üzerinde biraz daha durmak istiyoruz. Anladığımız kadarıyla hafızlığınızı başından sonuna kadar yine Hocaefendi'de tamamladınız. Hafızlık metodu nasıldı? Biraz ondan bahsedebilir misiniz? Müderris olarak hakkında çok şeyler duyduk ama şahsen ben hafızlık da yaptırdığını ilk kez duyuyorum. Burada bir de o soruyu sormuş olalım İslâmi ilimlerin yanında başka talebelere hafızlık da yaptırır mıydı yoksa siz çocuğu olduğunuz için mi size hafızlık yaptırdı? Bunu da öğrenmek isteriz hocam.

Aslında çok fazla hafızlık yaptırmadım. Babamın iki hafızı vardı birisi ben birisi de İsmail Türker diye, Soğanlı Mahallesi'nden bir hoca, ona Hastikoz'da hafızlık yaptırdı. Of'ta vaizken aynı zamanda Hastikoz köyünde imamlık ve müderrislik yapıyordu. Talebe okutmaya ilk defa orada başladı. Sonra Çaykara'ya gelince Akdoğan Mahallesi Büyük Camii'nde devam etti. Dolayısıyla iki hafızın birisi benim. Babam şunu söylerdi "Ben medresede öğrenci yetiştiriyorum ama hafızlık yaptırmak çok zor." Tabii ben onun oğlu olunca oğula karşı biraz daha şefkat ve merhamet duyguları hâkim oluyor insanda, bir de ben çocuk olduğum için işin bilincinde değilim, oyuna dalıyorum bazen dersleri vermekte zorlanıyorum. Her gün bir sayfa ezber yapamıyorum. Tabii yapamayınca küsüyordu filan ama bana hiçbir zaman vurmadı, yani hafızlık yaptırmak tokat atmak, şiddet kullanmak vs. hiçbir zaman söz konusu olmadı. Daima öğütlerle, nasihatle, zaman zaman teşvikle hafızlığı yaptırdı bana. Çok yoğun olduğum için bazen bir merasime katılır, cenazelere gider, vakti olmazdı. Bu gibi zamanlarda rahmetli annem beni dinlerdi. Sen bunun dersini bugün al derdi, o beni dinlerdi. Böyle bir zorluğu oldu tabii hafızlık yaptırmamın.

Hocam hazır merhum annenizden söz açılmışken şunu da sormuş olalım. Hafızlık yaparken zaman zaman annenizin dersinizi aldığımı söylediniz. Onun tahsil durumu neydi? Yani ilmiye sınıfına mensup olduğum için aileden mi ilim tahsil etmişti, bunun ötesinde daha ileri seviyede farklı bir tahsili var mıydı? Aynı zamanda sizin terbiyenizde ve yetişmenizde ne gibi katkıları olmuştur? Biraz da validenizden bahsedebilir misiniz?

Annem, bir müderrisin kızıydı. Rahmetli dedem Ömer Dursun Poyraz, Süleymaniye medreselerinde okumuş. Döndükten sonra öğretmen olma hakkı varken Cumhuriyet ilan edildiği yıllarda o hakkından vazgeçti ve öğretmenlik yapmadı. Annem de tahsilini babasından gördü, yani İslâmi terbiyesini, Kur'an'ı tecvidle okumayı falan babasından öğrendi. Onun dışında tabii bir ev hanımı olarak ve bir müderrisin hanımı olarak sorumluluğu çoktu. Talebe yetiştiriyor, o talebelerin bazen yemeğini de pişirdiği oluyordu. Dolayısıyla çok fazla vakti yoktu. Yani kendisinin İslâmi ilimler alanında bir tahsil göreceği fırsatı yoktu. Ayrıca biliyorsunuz bizim yöremizde inekler var, tarla işleri var, onlar da yapılacaktı. Dolayısıyla o noktada daha fazla bir aşama kaydedemedi.

Hocam bu arada hocaefendilerin kız çocuklarına icâzet verdiğine veyahut ileri seviyede onlara ilim okuttuklarına dair bilginiz var mı?

Rahmetli babam kendi kız çocuklarını İslâmi ilimlerde okutmadı. Neden? Çünkü dediğim gibi evin geçimi hayvancılık ve ziraatle olduğundan onlar daha çok o işlerde hizmet etmeleri için hayatlarını sürdürdüler. O sebeple evlenenine kadar maalesef kız çocuklarını okutamamıştır. Hatta ablam sonradan keşke babam bizi de okutsaydı, biz hem okur hem de o işleri de yürütürdük diye serzenişte bulunmuştur. Bu yörede kızlar çok fazla okutulmazdı. Benim bildiğim kadarıyla kız çocuklarını okutup onlara icâzet veren müderrisler yoktu. Biliyorsunuz bu hayatlarını müzakere ettiğimiz kişiler Osmanlı bakiyesi müderrislerdir. Dolayısıyla Osmanlı kültüründe kız çocuklarının okutulması çok fazla yoktu maalesef. Her ne kadar Tanzimat'tan sonra büyük şehirlerde kadınların okutulması devam ettiyse de köylere kadar sirayet edebilmiş değildi.

Hocam şimdi biraz medrese tahsilinizden bahsetmenizi rica edeceğiz. Hocaefendi'den hangi eserleri okudunuz, nasıl bir eğitim yöntemi takip ederdi, müzakere usulü var mıydı, usta çırak ilişkisi olur muydu, sabahçı öglenci şeklinde mi talebeleri okuturdu? Biraz o tahsil sürecinden bahsedebilir miyiz?

Rahmetli babamdan önce sarf - nahiv Arapça bilgisini okudum. Sonradan diğer ulûm-i İslâmiyyeyi, ferâiz, şerhu'l-akaid, Kâdî Beyzâvî'nin tefsiri ve medresede yer alan, kitapları ondan okudum. İlkokula devam ederken ve imam-hatip okulunda okurken yazları okuyabilme fırsatını yakalamıştım. Çünkü kışın okula gitmek durumundaydım. Rahmetli babamın diğer müderrislerden farklı olan şöyle bir tarafı vardı. Bizi imam-hatip okuluna gönderdi. Mesela ağabeyim Yunus Vehbi Yavuz ilkokula gitmeden ondan icâzet aldı. İlkokula onu göndermedi. O zamanlar Cumhuriyet aslında Osmanlı bakiyesi müderrislerin ve hocaların teşvikleriyle ve destekleriyle kurulmuş bir sistem. Ama her ne hikmetse zaman içerisinde dinî ilimler ihmal edilmiş ve terk edilmiş, Millî Eğitim sisteminde de dinî eğitim ve öğretime yer verilmemiştir. Aslında ilk zamanlar 1925'te Cumhuriyet kurulduktan sonra imam-hatip okulları açıldı. Mesela Çalekli Hacı Dursun Efendi Of İmam-Hatip Okulu müdürüdür ama daha sonra bu okullar kapatıldı. İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Darü'l-fünûn İlahiyat Fakültesi vardı, 1932'de o da kapatıldı. Dolayısıyla dinî eğitim ve öğretimden yoksun bir nesil yetişmeye başlayınca rahmetli babam ağabeyimi ilkokula göndermedi. O dışarıdan ilkokulu bitirdi. Sonra işte imam-hatip okulunu da dışarıdan bitirdi. Ama baktı ki imam-hatip okulunda okutulan dersler İslâmi ilimler. Orada hem dinî ilimler, hem de dünyevi bilimler okutuluyor. Fen bilimleri, sosyal bilimler veriliyor. Ondan dolayı bizi oraya gönderdi. Yani ben ve daha sonraki kardeşlerim Salih Sabri, Ahmet Ziyauddin Yavuz imam-hatip okullarına gittik. Tabiri caizse babam imam-hatip okullarına karşı bir duruş sergilemede bağınazlık göstermedi. Mesela bazı hocalar imam-hatip okuluna çocuklarını göndermedi. Onlar imam-hatip okulu, dinî bakımdan insanların hayatlarını olumsuz yönde etkileyebilmek için açılmıştır düşüncesiyle çocuklarını bu okullara vermezken rahmetli babam bizleri imam-hatip okuluna gönderdi. Ben imam-hatip okulunda kışın okurken yazın burada ondan İslâmi ilimleri okudum. Hem yüksek İslam enstitüsünde hem de imam-hatip okulunda okurken peyderpey ondan okuyarak bitirme imkânım oldu.

Rahmetli babam medrese hayatına başlamadan önce bu evi yaptırdı. Bu evi yaparken evin altında iki odalı bir medreseyi tasarladı. Orada iki tane oda olsun, ben orada ders okuturum diye düşündü. Daha sonra komşulardan birisi rüyasında İmam Ebû Hanîfe'nin tabutunun bu eve getirilip konulduğunu gördü. Ondan dolayı da rahmetli babam çok büyük bir sevinç ve mutluluk duydu. İnşallah ben burada İmam Ebû Hanîfe'nin mezhebine göre İslâmi ilimleri okutacağım diye düşündü ve gerçekten de muvaffak oldu o noktada. Ayrıca şunu söyleyeyim bize de İmam Maturidî'nin *Te'vilâtü'l-Kur'an*'ının editörlüğünü yapmak nasip oldu. Ben rahmetli Bekir Topaloğlu hocamla birlikte *Te'vilât*'ın Türkçeye kazandırılması projesini yürüttüm ve ben onun editörlüğünü yaptım. O

da Ebû Hanîfe'nin mezhebine göre Kur'an-ı Kerim'i okuyup anlamaya çalışmış önemli bir Türk âlimi, büyük bir müfessirdir. O yönden de İmam Ebû Hanîfe'nin mezhebinin yayılmasına bu evden çıkacak olanların katkıda bulunacağı manasını da mütezammındır diye düşünüyorum.

Hocam bu evin aynı zamanda medrese olarak tasarlandığını söylediniz. Şu anda oturduğumuz kat mesken, ev olarak kullanılan bölümü en alt katı da medrese olarak kullanıldı. Hatta müstakil bir ilâhiyat fakültesi gibi -en az o seviyede- işlev gördüğünü de söyleyebiliriz. Yetiştirdiği talebeleri biliyoruz. İlâhiyatın, imam-hatiplerin, diyanetin altyapısını oluşturan pek çok hocaefendi buradan yetişti. Bunları inşallah biraz sonra tekrar gündeme getirerek konuşacağız. Bu arada şunu sormak istiyorum. Hocaefendi bu evde ders okutmaya başlamadan önce ilk olarak talebe yetiştirmeye nerede ve ne zaman başlamıştı, bundan bahsedebilir miyiz?

Rahmetli babamın şöyle bir hatırasını da anlatmış olayım. Babamın hocası Tayyib Zühdü Efendi, Cumhuriyet'ten önce Of Merkez müderrisiydi. Cumhuriyet'le birlikte medreseler lağvedilince o gayriresmî olarak ve gizli bir şekilde akşamları dersleri okutarak talebe yetiştirmeye çalıştı. O yetiştirdiği talebelerden bir tanesi de rahmetli babam Hacı Hasan Efendi'dir. O önceleri Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev alıp almamakta tereddüt etti. Dedi ki dinî hayata izin vermeyen okullarda, nesillerin dini öğrenmesine izin vermeyen bir sisteme dâhil olarak görev yapmak, yani devlet memuru olmak istemem. Diyanet İşleri Başkanlığı netice itibarıyla devlet bünyesindeki bir kurum biliyorsunuz Anayasa'da bile yeri var. Gireyim mi girmeyeyim mi diye mütereddiddi. Çeşitli hocalarla istişare etti. O, hocalara çok değer verirdi. Her hocayla görüşür, ellerinden öper, onlardan derinden istifade etmeye çalışırdı. Hatta yazdığı mektupların sonunda müstear isim olarak işte ulemanın ayağının tozu Hasan Rami diye imza atardı. Yani böyle hocalara karşı son derece büyük bir saygısı vardı. Onlar istişare neticesinde girmende hayır vardır diye tavsiye edince önce Akçaabat Merkez vaizi oldu. 6 ay sonra Of'ta vaizlik kadrosu açılınca Of'a geldi. Of'un vaizliğini yaparken bir taraftan da Hastikoz köyü var, şu andaki yeni adını ben pek hatırlayamıyorum, orada ders okutmaya başladı.

Hem imamlık yaptı hem de bu yöreden çocuklukta sarf nahvi okuduğu hocalarından birisi olan Erzurum'da ikamet etmiş Hacı Salih Efendi diye maruf bir zatın oğlu Fakirullah Bilgin, onun birkaç tane kayın biraderi vardı onlar, benim genç yaşta rahmetli olan dayım Rıza, birkaç tane daha öğrenci, bu bahsettiğim Hafız İsmail Türker ile onları aldı orada okutmaya başladı. Hatta amcasının oğlu Mehmet Celal Yavuz da orada okuyordu. Orada başlayan tedrisat daha sonra 1948 yılında ilçe olan Çaykara'ya geldi. O zaman burası henüz okumaya elverişli bir şekilde değil, taşlık bir yerdi. Orayı medrese yani bir oda hâline getirinceye kadar Akdoğan Mahallesi'nde ders okuttu. Sonradan burayı imar edince medreseyi de imar ettirdi. Medrese deyince tabii koca bir külliye anlaşılmasın. İki odadan ibaret bir yerde ders okutmaya devam etti. Önce icâzetleri Akdoğan köyünde yaptı. Daha sonra çevreden birçok kişi, mesela onun okuttuğu meşhur hocalardan aynı zamanda akrabası olan Ali Fikri Yavuz Hoca buraya gitti geldi okudu. Rahmetli Hasan Türker öğretmen vardı. Sonra ilköğretim müfettişi olarak görev yaptı, öyle emekli oldu. Onlar sabahleyin erkenden gelir ders alırlardı. Akdoğan köyü ilkokul öğretmeni Cevdet Yavuz da buraya gelir sabahleyin ondan ders alırdı. Böylece onlar da bir taraftan görevlerini ifa ederken bir taraftan da okuyarak icâzet aldılar ve burası 1948-50'li yıllardan 1982'ye kadar bir medrese olarak devam etti. Tabii sabahçı, öğlençi şeklinde iki grup olurdu. Sabahleyin ulûm-i İslâmiye tedris edilir, öğleden sonra ise sarf-nahiv dersleri olurdu.

Değerli hocam, babanız Hacı Hasan Efendi'nin kaç dönem ve kaç talebeye icâzet verdiğini biliyor musunuz? Yaklaşık bir rakam verebilir misiniz?

23 dönem icâzet verdiğini biliyorum. Bu öğrencilerin bir kısmı sıfırdan başlayanlar bir kısmı da başka yerlerde hocalardan okumuş ama tamamlayamamış olan kimselerdi. Gelip burada ikmal ederlerdi ve icâzet alırlardı. 325 civarında -yanlış hatırlamıyorsam- öğrenciye icâzet verdiğini biliyorum. Sadece bu yöreden değil Türkiye'nin çeşitli yerlerinden talebeleri vardı. Ama bu yöreden gelenler çoğunlukta. Çaykara'dan, Of'tan, Dernekpazarı'ndan, yeni isimlerini pek bilmiyorum ama burada Holo diye tabir ettiğimiz köyler var, oralardan gelenler vardı. Onun dışında Giresun, Trabzon, Erzurum, Ankara, Çanakkale, Denizli'den bile öğrencileri vardı. Okumak isteyen kimseler onun şöhretini duymuş gelmişlerdi. Bazıları da rüyasında babamı görmüş, ondan okumak istemiş ve gelmiştir. Böyle rüya yoluyla ona önce talebe olup sonradan buraya gelip okuyup buradan mezun olanlar da vardı. Rahmetli babamın manevi tarafı da çok güçlüydü. İslâmi ilimleri okutmak yanında bir de onları kendi nefesine de aynen tatbik etmek gibi bir özelliği vardı ki yani biz buna biliyorsunuz dini literatürde takva sahibi diyoruz. Müttaki bir insandı. Dolayısıyla o, duaları makbul bir kimseydi. Bir tane şöyle bir hatıramı anlatayım. Soğanlı Mahallesi'nden bir öğrencisi vardı Sait Hocaoğlu. Kendisi çok aktif bir hoca değildi. Biraz da çekingendi. Babam ona dedi ki sen şimdi icâzet aldın. Artık git bu dini insanlara anlat, yani bir görev al. O zaman Diyanet İşleri Başkanlığı zaten bilfiil faaliyette imtihanla hoca alıyor. Biliyorsunuz o zaman imam-hatip okulları henüz faaliyette değil, mezun vermiş değildi. 1951'de ilk imam-hatip okulu İstanbul'da açıldı. Daha sonra Trabzon'daki okul 1953'te açıldı yanlış hatırlamıyorsam. Dolayısıyla o zaman çok sayıda din görevlisine ihtiyaç vardı. O da biraz çekingen olduğu için git biz sana yardım ederiz dedi. Yani dua ederiz, manen destek oluruz demek istedi. Derken Sait Hoca'yı Bolaman'a göndermiş, o da oraya gidince oranın ileri gelenlerinden bir tanesi ona sahip çıkmış, o sahip çıkan evin hanımı babamı rüyasında görmüş ve kendisine ona sahip çıkmalarını söylemiş. Bu çok enteresan bir şey. Yani böyle manevi tarafı güçlü olan birisiydi.

Tabii rahmetli babamla ilgili olarak benim hiç unutmadığım bir hadise var o da şu; 1963 -yanlış hatırlamıyorsam- kardeşimin doğumu var Salih Sabri'nin Rize İlâhiyat'ta hoca kendisi biliyorsunuz. Ben 10 yaşlarında bir çocuğum, gece odada yatıyorum. O gece doğum oluyor. Bir taraftan da talebe geliyor gece saat 3:30. Mevsim kış. Ocak ayı mı şubat mı tam hatırlamıyorum. Ama kar var dışarıda. Karşı mahallenin imamı ders almaya geliyor. Babam ona ders veriyor, yani demiyor ki bizim şu anda durumumuz müsait değil, bu dersi yapmayalım, iptal edelim. Öyle bir azimle İslâmi ilimleri okutma hevesinde olan birisiydi. Bu çok önemli bir hatıra olarak benim zihnimde kaldı.

Peki, hocam az önce bahsettiniz gerek bu köyden gerek civar köylerden gerekse Trabzon'un diğer ilçelerinden ve Türkiye'nin değişik illerinden talebeler gelip burada tahsil görürlerdi. Biliyoruz ki burası merkeze oldukça uzak taşra diyebilecek olduğumuz bir orman köyü, yani imkânların çok da fazla olmadığı bir yer. Talebeler iki gözlü bir medresede tahsil görüyorlar. Bu talebeler iâşe ve ibatelerini nasıl karşılarlardı? Böyle bir köy ortamında değişik yerlerden gelen bu kadar talebe nasıl barınır. Biraz da bunlardan bahsedebilir misiniz? Hocaefendi mesela bu kişilerden ücret talep eder miydi? Yöre halkı bu talebelere nasıl yaklaşırdı?

Hacı Hasan Efendi'nin bir medrese yürütmesinde yöre halkının çok büyük bir desteği olduğunu söylememiz lazım. Yörede cami kenarlarında medreseler var. Bizim mahallede mesela caminin 3

tane odası vardı. Gelen talebeler iki üç kişi bir arada kalır, orada barınırdı. Bir de Akdoğan Mahallesi'ndeki büyük medresede boş odalar vardı. Bir kısmı da orada barınırdı. Ayrıca bir de metruk evler vardı. Sahipleri bırakmış gurbete gitmiş. O evleri de talebelere verirdi. Ayrıca evinin altındaki odasını talebeye tahsis eden mahalleliler de vardı. Mesela bizde Gümüşzade Mustafa Alkan diye biri vardı. O, evinin alt katındaki bir odayı bir talebeye tahsis edebiliyordu. Üstte aile barınıyor, eşi var, kızları var, gelinleri var ama bundan hiçbir zaman çekinmiyor. Yeter ki yardım olsun, talebe barınsın ve okusun düşüncesine sahip olan kimseler vardı. Bu mahallenin hanımları da yemeklerini, ekmeklerini pişirmişler, bu şekilde talebeye yardım etmişlerdir. Biliyorsunuz o zamanlar burada ısınma odunla oluyordu. Bayanlar odun taşırlardı, odun verirdi. Dolayısıyla hem maddi hem manevi bakımdan bu medresenin talebelerinin yükünü bu mahalle halkı çekmiştir. Hem bu Kovacık Mahallesi hem de Büyük Cami Mahallesi sakinleri hocalar ve talebelerin ellerinden tutmuştur. Ayrıca Demirciler Mahallesi var, orada da öğrenciler vardı. Soğanlı Mahallesi'nin camisinin medreseleri vardı, orada barınanlar da vardı. Dolayısıyla bu yöre halkı gerçekten bu medresenin devamını ve başarılı olmasını sağlamıştır. Yöre halkına bundan dolayı da gerçekten müteşekkirimiz. Allah ölenlere rahmet eylesin diyorum.

Âmin. Hocam, Hocaefendi'nin bir müderris kişiliği bir de tasavvufi kişiliği var. Buna ilaveten zamanının bir bölümünü de bizim duyduğumuz kadarıyla talebelerinden gelen mektuplara cevap vermekle, yöre dışından ve yöreden gelen bazı fetva taleplerine cevap vermekle geçirirdi. Biraz da Hocaefendi'nin arşivciliğinden bahsedebilir misiniz?

Rahmetli babam gelen mektupların hepsini saklardı. Hocalardan, müderrislerden gelmiş yazıların bir kısmını *Çaykaralı Hacı Hasan Efendi* isimindeki kitapta ağabeyim Yunus Vehbi Yavuz neşretti. Talebelerinin mektuplarını saklar, mutlaka onlara cevap verirdi ve mektupların bilhassa Osmanlıca olarak yazılmasını çok arzu ederdi. O sebeple de daha sonraki dönemlerdeki öğrencilerine Osmanlıca yazmayı öğretti, yani yazı dersleri verdi. Uzaktan gelen, fetva soran mektuplar olurdu. Fetvalarına cevap vermek üzere onlara mektup yazar, mukabele ederdi. Hiçbir mektubu karşılıksız bırakmazdı. Ayrıca yörede müttaki bir zat olarak bilindiği için bütün cenazelere çağırılırdı. Herkes cenazemi Hacı Hasan Efendi yıkasın diye vasiyet ederdi. Yeter ki benim cenazemi o yıkasın, öyle bir sevgi vardı insanlarda. O, yöre cenazelerinde mutlaka bulunurdu. Bu sebeple de çok boş vakti olmazdı. O zaman da araba yok biliyorsunuz yaya 2 saat, 3 saat bir mesafede cenazeye kalk git, bir taraftan ders okutma işi var ama onları da ihmal etmezdi. Sosyal yönü de çok kuvvetliydi. Hastaları mutlaka ziyaret ederdi. Yani bir kimse hasta olduğu zaman onun ayağına gider, şifa dileğinde bulunurdu. Bu da onun önemli özelliklerinden bir tanesiydi. Düğünlere mutlaka iştirak ederdi. Davet edildiği düğünlerde bulunmak onun için çok önemli sosyal bir görevdi. Bunları hiç ihmal etmezdi.

Hocam biz daha önce konuştuk biliyoruz ama kayda geçsin istiyorum. Hocaefendi maaşını devletten alırdı, talebeden ücret tahsil etmezdi bildiğimiz kadarıyla. Buna çok dikkat ederdi değil mi?

Evet, öğretiminin çok başarılı olmasının temelinde benim kanaatime göre öğrencilerinden ücret almaması, onları sırf Allah rızası için okutması ve onların İslâmiyet'i yeni nesillere taşımalarını sağlama düşüncesi yatmaktadır. Öğrencilerine -muhtaç olanlarına- borç para verirdi ödeyemeyenlerden de o borcu geri almaz, onu hibe ederdi. Dolayısıyla burası paranın girmediği bir medresedir.

Ben talebe okutuyorum, ey zenginler zekâtınızı verin, bu fakirlere ben bunları dağıtayım diyerek paraya elini sürmemiştir ve hiçbir zaman da böyle bir talebi de olmamıştır.

Hocam biraz da icâzet merasimleri üzerinde durmak istiyoruz. Siz hafızlık yaptıktan sonra icâzet aldınız, İslâmi ilimleri okudunuz icâzet aldınız. Hocaefendi 20'nin üzerinde icâzet verdi. Bunun dışında yörede başka hocaefendilerin de müderrislik yaptığını, icâzet verdiğini biliyoruz. Genel olarak icâzet merasimlerinden, özel olarak sizin burada yapılan icâzet merasimlerinden bahsedebilir misiniz? Bu icâzetler nerelerde yapılırdı, ne tür katılımlar sağlanırdı, yöre dışından gelenler olur muydu, yatılı olarak misafir edilenler var mıydı, bu cemiyetler de ne tür programlar icra edilirdi, biraz da bunlardan bahsedebilir misiniz?

İcâzet yapılacağı zaman önce öğrencileri hazırlardı. Hatırlıyorum onlara altta medresede konuşma yaptırırdı, herkese bir konu verir sen şu konuda mesela emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker konusunda vaaz edeceksin der, öbürlerine namaz, zekât, cihat, hac gibi değişik konular verirdi. Onları da kitaplardan hazırlatırdı, kitabî konuşmalarını isterdi. Bu da çok önemli. Aklına ne gelirse, doğaçlama şeklinde vaz edilmesini istemezdi. Kitaplara uygun konuşulmasını, yani bilgiye dayalı vaz edilmesini önerirdi öğrencilerine. Önce bunları hazırlar, daha sonra onları dinledikten sonra şunu şöyle yap, bunu böyle yap, eksiklerini tamamla, biraz daha geliştir gibi tavsiyeler vererek onları icâzete hazırlardı. Tabii icâzet yapılacağı zaman yörede bulunan hocalara icâzet merasimine iştirak etmeleri ve orada konuşma yapmaları için mektup yazardı. Bu evde o hocaları kendisi misafir ederdi. İcâzet merasimine davet ettiği Mehmet Âşıkutlu Hoca bizim burada misafir kalmıştır. Yine Çalekli Dursun Efendi burada misafir kalmıştır. Onlar gelir, etraftan da halk davet edilir ve mahallede dayısının oğlu Merhum Hasan Erol'un evinin avlusunda yerlere kilimler serilir, onun üzerinde oturulurdu. Tahta bir kürsü vardı. Şimdi duruyor mu bilmiyorum, camideydi. Kürsü oraya indirilir, yerleştirilir herkes orada sırayla vaaz ederdi. Önce misafir müderris hocalar vaaz ederdi. Etraftan çok kalabalık insanlar, değişik yerlerden talebelerin akrabaları, ailesi gelir, onlar burada mahalle halkı tarafından misafir edilirdi. Her biri evine üç beş tane misafiri alır, akşam misafir eder, yedirir, içirir sabahleyin icâzet merasiminin yapılacağı alana getirirdi. Dolayısıyla çok görkemli bir icâzet merasimi olurdu. Tabii bunu yaparken devletin kontrolü de önemliydi. Çünkü biliyorsunuz medreseler Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla birlikte lağvedildi. Dolayısıyla gayriresmî medrese yürütmek kolay bir iş değildi. Özellikle 1940'lı yıllara kadar bu çok zordu ama 40'lı yıllardan sonra biraz bu iş gevşedi. Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki hocaların da bunun gevşemesinde etkisi ve rolü oldu. Çünkü devletle çatışma içerisine girmedi hocalar. Yani bu devlet gayrimeşru bir devlettir, dolayısıyla biz buna karşı bir mücadele içerisine girelim düşüncesinde olmadılar. Bize fırsat verildi, bu fırsatı kullanarak İslâmiyet'i insanlara kürsülerden anlatalım diye düşündüler. Dolayısıyla bu devlet kontrolü de önem arz ediyor. Burada özel bir durum vardı. O da babamın dayısının oğlunun mülki idareyle arası iyi olan bir zat olmasıydı. Bu zat Hasan Erol'du. Bir zamanlar belediye başkanlığı da yapmıştı. Devlete karşı sorumluluğu, hesap verme işini o üstlendi ve böylece herhangi bir problem olmadan bu iş yürüdü gitti. Vefatına kadar böyle 23 devre icâzet merasimi burada gerçekleşti. İcâzet merasimine iştirak eden hastalar olurdu, dua talebinde bulunarak şifa bulacaklarını ümit ederlerdi. Öyle çok insanlar da gelirdi. Tabii onlara özel olarak dualar yapılırdı yani hastalarımıza şifa ver diye. Burası manevi feyiz dağıtılan, feyiz alınan bir yer olarak düşünülürdü. Dolayısıyla bu manada çok fazla insan da gelirdi buraya.

Hocam tabii Hocaefendi büyük bir müderris olduğu için yörede şöhreti de olduğundan dolayı çevredeki ulema da sık sık kendisini ziyarete gelirdi, onlarla irtibatı vardı muhakkak. Bir araya geldiklerinde meclislerinde ne tür sohbetler olurdu, her biri aynı meşrebe mi sahipti, farklı fikirlere açık mıydılar? Mesela düşünceleri biraz farklı olan Mustafa Cansız Hocaefendi vardı yörede, Gargar Müslim Efendi gibi zatlar vardı. Öte taraftan irşat yönü ön plana çıkan Ferşad Efendi gibi âlimler de çoktu. Biraz bunlardan bahsedebilir miyiz? Bununla birlikte yöre ulemasının tasavvufa bakışı, tasavvufla irtibatı, halkın tasavvufa yaklaşımı ve dinî hayatı hakkında söyleyecekleriniz var mıdır?

Şimdi şunu söyleyeyim, bakınız 60'lı yıllarda Türkiye bir terör belasıyla karşı karşıya kaldı. Sizin doğumunuz kaçtır bilmiyorum, onları belki hatırlamazsınız. Sokaklara çıkmak zor olurdu. Ben 1977'de Samsun Yüksek İslam Enstitüsü'ne asistan olarak girdiğim zaman sokağa çıkamazdık. İkindiden sonra içeri girerdik. Çünkü akşam sağ sol çatışması olurdu. İnsanlar sokaklarda öldürülürdü ama Çaykara'da hiçbir terör hadisesi olmamıştır. Buradaki hocaların bunda çok büyük bir payı vardı. Özellikle bu payı olanlardan bir tanesi de rahmetli babamdı. Burada sağ sol çatışmasından dolayı hiçbir şekilde adam öldürme söz konusu olmadı. Bir de bu yöredeki dinî tedrisatın bereketiyle olacak ki Çaykara'da dükkânlar gece kapanmazdı, yani mallarını da bırakır sabahleyin işlerine devam ederlerdi. Aynı şekilde burada hırsızlık olayları da çok fazla olmazdı. Dinî eğitim öğretim bu noktada da etkili oldu. Hocaların kendi aralarında konuşmalarına gelince rahmetli babamdan duymuşumdur, hocaların bir kısmının geniş düşünmeye kapalı olduğunu söylerdi. Yani kitapta soruların yeri var mı yok mu, içtihat yapmak, akıl yürütme noktalarında çok itiraz edenler olurdu ama rahmetli babam mesela daha mütesâhil, daha kuşatıcı, insanların sorunlarını çözücü birtakım fetvalar verirdi. Mesela diş yaptıрма konusu o zaman çok sorulurdu. Yani altın diş yapılabilir mi, caiz midir değil midir, gusül abdesti geçerli midir değil midir bunların tartışması yapılırdı. Babam ise eğer altın diş yaptırmak insanın sağlığını temin edecek bir unsur ise ve doktor onu önerdiyse caizdir derdi. Mesela bu yönüyle hocalar arasındaki tartışmalarda Hanefî mezhebindeki içtihat anlayışını benimsemiş birisiydi, onu yansıttırdı. O manada önemli fetvalar verirdi. Mesela Almanya'dan gelen sorulardan bir tanesi biz burada faiz alabilir miyiz, caiz midir değil midir şeklindeydi. Orası gayrimüslim bir beldedir, o para orada kalacak yerde onu siz alın diye fetva verirdi onlara. Bu çok önemli bir nokta. Tasavvuf meselesine gelince tabii bu yöredeki hocaların büyük bir kısmı Hacı Ferşad Efendi'nin etkisindeydi biliyorsunuz. Kendisi Nakşî postnişinliğini kazanmış ama "şöhret afettir" gerekçesiyle İstanbul'a gitmemiş, burada kendisi tasavvufî hayatını sürdürmüştür ve bu yörede çok etkili olmuştur. Rahmetli babam ona rüya yoluyla intisap etmiştir, yani sağlığında gidip onun müridi olmamış ama rüyasında da ondan tasavvuf dersi aldığını görünce onu devam ettirmiş, daha sonra tasavvuf konusunda çeşitli merhaleleri katetmiştir. Yani şöyle söyleyeyim, dinî hayatı çok güçlüydü. Sabahleyin mutlaka kuşluk namazı kılardı, gece akşam namazından sonra evvabin namazı kılardı, geceleyin yazın kışın mutlaka teheccüt namazına kalkardı. Eline kitap alır okurdu. Ben hatırlıyorum bizi uykudan uyandırır tasavvufî beyitler okurdu. Cezbe hâlinde çok tasavvufî şiirler okurdu. Kütüphanesinde de bayağı tasavvufî kitaplar vardı, yani tasavvuf bağlantısı vardı. Sonradan Mehmet Zahit Kotku merhumun halvetine girdi iki sefer. Ondan sonra da kendisi hilafet aldıktan sonra irşat dersleri, tasavvuf zikir dersleri vermeye başladı. Burada hatm-i hâcegân olurdu, etraftan gelenler olurdu ama tasavvufu bir şöhret aracı olarak hiçbir zaman kullanmadı. Yani insanlar bana mürit olsun şeklinde bir arayış içerisinde değildi. Bu çok önemli. Bakınız, bazen mesela ders almak için gelirlerdi, biz ders vermeyiz der geri çevirirdi yani çok yayılmasını da istemezdi. Bir manada tasavvufu dinî tecrübe unsuru olarak görürdü, yani böyle şöhret kazanmanın

aracı olarak onu hiçbir zaman görmemiştir. Gelip ders almak isteyen varsa ona ders verirdi ama insanlar gelsin benden mutlaka ders alsın, gezeyim, şuraya gideyim, buraya gideyim, çeşitli meclislerde insanlar beni görsün, benden işte ders alsın şeklinde bir tasavvufî anlayışı yoktu. Yani tasavvufu dediğim gibi kendisinin kişisel dinî tecrübesinin bir aracı olarak kullanıyordu. Benim takdir ettiğim yönlerden bir tanesi de budur.

Hocam biraz da yöredeki ulema ailelerden bahsedebilir miyiz? Bildiğimiz kadarıyla bu Akdoğan köyünde, Paçan'da eski isimleriyle Şur'da, Kadahor'da ve yörede bulunan diğer köylerde ciddi sayıda ulema ailesi ile bir gelenek hâlinde âdeta dededen oğula, toruna ilmiye sınıfına mensup çok sayıda aile varmış. Bu ailelerden özellikle burada Hasan Efendi'nin hocalarından Tayyib Zühdü Efendi'den, Ömer Dursun Poyraz Efendi'den, Velizadelerden bahsediliyor. Biraz da bu isimlerden, bunların birikiminden, bunlardan günümüze intikal eden kütüphanelerden, ne tür eserler okuduklarından bahsedebilir misiniz? Sadece medrese müfredatında bulunan kitapları mı okurlardı yoksa bunların dışında farklı alanlarda da okumalar yaparlardı mıydı? Bu konularda söyleyecekleriniz var mıdır hocam?

Ben küçüklüğümde Çaykara'ya ilk gittiğimde dikkatimi çeken ilk şey sarıklı hocalar olgusudur. Rahmetli babam Çaykara'ya ilk defa salı günü götürdü beni. Tabii bu köyde doğduk, büyüdük ama üç yaşına gelinceye kadar hiç aşağıya inmedim, çarşıya pazara gitmedim. Çaykara'da bir sürü sarıklı hoca gözünüze çarpardı. Aslında biliyorsunuz sarık taşımak yasak, şapka kanununa aykırı ve ona muhalefet manasına geliyordu. Ama burası bir ücra köşe olduğu için o kadar çok hoca vardı ki yani baktığınız zaman karşınızda pek çok sarıklı hoca görürdünüz. Benim mesela ilk dikkatimi çeken olay budur. Rahmetli babam yöre hocalarından bahsederdi. Gargar Müslim Efendi, Paçanlı İdris Efendi, Huşolu Numan Efendi, Zenolu Müderris Ahmed Efendi onlardan hep bahsederdi. Yani ben onların isimlerini rahmetli babamın hikâyelerinden duydum. Onlarla ilgili hatıralarını anlatır, hayatta olanlarını mutlaka ziyarete gider, onların bu yöredeki faaliyetlerinden bahsederdi. Cumhuriyet bir boşluk meydana getirdiği için dinî eğitim sahasında onlar talebe yetiştiriyordu ve dolayısıyla görüşüyorlardı. Ne gibi bir yardımlaşma içerisinde olabiliriz, nasıl bir yol yöntem takip etmeliyiz şeklinde hocalar zaman zaman kendi aralarında istişarelerde bulunurlardı. Tabii bir de şikâyet edilenler olurdu bazen. Az evvel dedik ya bu yöre halkının dinî tedrise çok hizmeti olmuştur. Ama insanların hepsi eşit değil, aynı şekilde düşünmüyorlar. Bazıları da şikâyet ederdi. O şikâyetleri savdırmanın yollarını da ararlardı hocalar. Onun en temel yöntemi suhûlet, yumuşaklık ve sadece din anlatmak, yani politikayla ilgilenmek yerine tamamen insanlara dinî bilgileri aktarmaktan ibaretti. Biliyorsunuz bu dinî bilgi Osmanlı dönemindeki dinî bilgidir netice itibarıyla. Yani Osmanlı medreselerinde okutulan o bilgiler, büyük ölçüde Osmanlı'da dinî ilimlerin durakladığı bir döneme tekabül ediyor. Orada dinî ilimlerin duraklamasıyla birlikte dinî ilimlerde taklit de beraberinde geldi. Ama Cumhuriyet gelince din eğitim ve öğretiminin devlet okullarının dışına çıkmasıyla medreseler o eski kültürü aynen devam ettirdi, aktardı. Bu yöre hocalarının en büyük hizmeti bu kültür olduğu gibi yeni nesillere aktarmış olmalarıdır. Bu iki ayrı zümre meydana getiriyor. Aslında bizim ilâhiyat fakülteleri olarak bu tevhid-i tedrisatı sağlayabilmemiz lazım, yani eskiden tevhid-i tedrisat biraz insanların dinden uzak bir seküler hayatı benimsemelerine yönelik bir uygulama olarak kendini gösterdi. Biz günümüzde bütün nesilleri kapsayacak şekilde eğer bir tevhid-i tedrisatı sağlayabilirsek fikir ayrılıklarını ortadan kaldırmak, cemaatler arası çatışmaları yok etmek gibi bir başarıyı yakalamak mümkün olabilir diye düşünüyorum.

Hocam ben yine bu medreselere dönmek istiyorum. Özelde Hacı Hasan Efendi'nin medresesinde genelde Of- Çaykara vadisi yahut da Trabzon'daki medreselerde yetişen talebelerin daha sonra Türkiye'deki dinî hayata, din eğitime ne gibi katkıları olmuştur? Buralarda tahsil gördükten sonra her biri bir kenara mı çekilmiş, yoksa aktif bir şekilde dinî hayatın içerisinde mi girmişlerdir? Aklınıza gelen ilk isimlerden hareketle neler söylersiniz bu konuda? Mesela sizin şekillenmenizde buradaki eğitimin ne gibi etkileri olmuştur, daha sonraki eğitim süreçlerinizi nasıl etkilemiştir?

Buradaki eğitimin bize katkısı ile imam-hatip liseleri ve ilâhiyat fakültelerindeki eğitimi eğer mukayese edecek olursak burası bize dinî hayatı bizzat yaşamayı sağlamakta etkili olmuştur. İmam-hatip okullarında, ilâhiyat fakültelerinde de tabii ki insanların dinî hayatlarını düzgün bir şekilde yaşamaları istikametinde eğitim veriliyor ama buradaki biraz daha etkili olmuş görünüyor. Çünkü ortada bir örnek var. O örnek insan üzerinde etkili oluyor. Bu medreselerden mezun olanlar Türkiye'nin dinî hayatına olumlu katkılar yapmıştır elbette ki. O zaman biliyorsunuz devlet okullarında din eğitimi öğretimi yürütülmediği için Diyanet İşleri Başkanlığı anayasal bir kuruluş olarak var ama eleman bulamıyordu. Bu elemanlar nereden temin ediliyordu? Medreselerden. Talebeler okuyup icâzet aldıktan sonra gidip bir imtihana giriyor vaiz, müftü, imam, Kur'an kursu hocası oluyorlardı. Talebeler arasında bu dersleri, medresenin sistemini aynen devam ettirenler olduğu gibi buradan mezun olduktan sonra din görevlisi iken gidip imam-hatip okulunu dışarıdan bitirip daha sonra ilâhiyata girip oradan o okulu bitirmek suretiyle kendisini daha çok geliştirenler de olmuştur. Bizim Türkiye'deki dinî hayata katkı yapan müftülerin, vaizlerin, imamların ilki medrese mezunlarıdır.

Hocam sizinle mülâkat yapınca Rahmetli Bekir Topaloğlu hocayı anmadan olmaz. Sonuçta o da burada yani Dernekpazarı'nın Holo - bugünkü ismiyle Taşçılar diye tabir edilen- köyünde doğmuş ve burada yetişmiş, buradan icâzet almış, burada çok değerli hocaefendilerle beraber görüşmüş, onlardan ders almış ve kendisi de din eğitime öncülük yapmış hocaların hocası diye anılan bir zattır. Sizin de hocalığınızı yapmıştır. Dolayısıyla çok yakın ilişkileriniz olmuştur. Biraz da Bekir Hocamızdan bahsedebilir miyiz? Acaba kendisi buradaki aldığı eğitimden bahseder miydi?

Bekir Topaloğlu Hoca sizin de söylediğiniz gibi medrese mezunu olarak mesleğe başlamıştır. İmam-hatip okuluna girmiş, ondan sonra yüksek İslam enstitüsünden mezun olmuş ve o alanda ilerlemiş, Türkiye'nin dinî hayatına katkıda bulunmuş önemli hocalardan biridir. Tabii medrese menşeli olması itibarıyla dinî hayatı hem güçlüydü hem de diğer meslektaşlarına göre mesleğinde daha ehliyetli bir kişiydi. Biliyorsunuz ilâhiyat fakültelerindeki tedrisat bazen yeterli olamıyor, öğrenciler istediğimiz gibi yetişemiyor. Ama o, hocalar arasında ayrılmış bir kişiydi. Yani ilmî hayatıyla temayüz etmiş ve aynı zamanda ilmî bilgilerini hayata geçirmek suretiyle yaşayarak örnek bir şahsiyet olmuştu. Tabii Bekir Topaloğlu hocanın çok önemli özelliklerinden bir tanesi Türkiye'de *İslâm Ansiklopedisi* gibi büyük bir külliyyatın ortaya çıkmasına öncülük etmesidir.

Hocam çok teşekkür ediyoruz bizleri kabul ettiniz, çok değerli bilgiler verdiniz kayıt altına aldık. Allah razı olsun, hayırlı bereketli uzun ömürler diliyoruz.

Cümlemize...